

לאורו

גליון 4

נח, ה'תשע"ח

בעזרת ד'

עיונים לאור תורתו של מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

תיקון
המידות

העצבות המכלה
יובל פרוינד

על דבר ה"איגרות"
הרב יוחנן פריד

"בינו
שנות
דור ודור"

חשיבות התרבות הישראלית
הרב ארי שבט

"עבד עבדים יהיה לאחיו"
הרב מרדכי גרינברג

עיון
בפרשה

דרך גילוי הטוב האלוקי
הרב שלמה לוי

ביאור
ל"אורות
התחיה"

דת הקודש ממקור החיים
אלדד פרי

ביאור
ל"אורות
הקודש"

סגולה ולאומיות (חלק ג)
הרב אורי שרקי

יסודות
במשנת
הרא"ה

"כל מה שהחכמה מתגדלת באדם,
מתגדל ערך הדיבור שבו,
וכה מתגדלת ההכרה בערך הדיבור שבו,
ונעשה [האדם] 'שומר פיו' בערך גדול..."

(מוסר הקודש ד, עמ' רעו)

"עבד עבדים יהיה לאחיו"

הרב מרדכי גרינברג

השפעתה של התורה בימינו

אמנם, מאז שחרב הבית, השפעתה של התורה, עלינו ועל האומות כולם, התמעטה,

"וחשכת ימי הבינים דווקא אז הרימה ראש, ותעוות את יושר התעודה של אורחות חיים, ותעשה העבדות למפלצת, ותאבד את תעודתה, שהיא לשמור על הכושלים שבבני האדם מתגרת יד אנשים רעים ותקיפים".

ומשום כך גברה התביעה באנושות לבטל את מוסד העבדות. על כן היום המצב הוא, שאמנם רוב המדינות ביטלו את העבדות הרשמית, אך לא את העבדות הטבעית, והאחרונה קיימת עם כל מגרעותיה, אך ללא המעלות של חוקת התורה.

מִן הַרְבֵּ זָצ"ל סבור כי כל עוד לא תתנהג האנושות לפי מוסר היהדות, אין טעם לקחת 'מצווה מפה ואידאל משם'. תורת ד' היא תמימה וכוללת, ולא ניתן לשלוף ממנה פירוורים בודדים. כששואפים לבטל את העבדות לפני זמנה, גורמים להגיע למצב של 'עבד כי ימלוך' ושרים הולכים כעבדים' על כן "טעות היא לחשוב שאם ניקח מי שראוי להיות עבד לפי תכונתו ונשכילהו, שבזה יצא הוא מכלל עבדות"

ההיסטוריה מלמדת כי בני חם אכן בטבעם הם 'עבדי עבדים', והיו זקוקים לתהליך ארוך של חינוך כדי להעלותם למדרגה אנושית-מוסרית. 'האנשים הראויים להיות עבדים המה על פי תיקונו של עולם אנשים כאלה, שהרחבת חופשתם תביא רעה להם ורעה לעולם, בהיותם בטבעם נוטים לחיים שפלים, שרק ע"י כוח מעיק מבחוץ יתיישרו ויתרוממו', על כן, ראויה היא העבדות לאנשים כגון אלה. אלא שרשעות האדונים גרמה לכך שהיו צריכים לבטל את העבדות החוקית, אך לא בהכרח הדבר מתאים לרוח הצדק.

מִן הַרְבֵּ זָצ"ל מסכם:

"זה צריך להיות גנוז בתורה עד תקופת האורה שמציון תצא תורה, ועשרה אנשים מכל לשונות הגוים יחזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם כי שמענו אלקים עמכם". כי אז תכיר החברה האנושית כולה, שאחרי תיקון הלב, להיות לב בשר, מלא יושר, חנינה, חסד ורחמים, ראוי וכשר הוא לירודים שבבני אדם שהיהו כולם מסורים תחת חסות מעולים וצדיקים חכמי לב, ותהיה דאגתם עליהם מתייחסת כיהס הקניין, ובזה ימצאו אושרם וביטחונם בחיים".

עבדות 'טבעית' ו'עבדות חוקית'

מִן הַרְבֵּ קוֹק זָצ"ל הרב פורס את משנתו הנועזת והייחודית ביחס למוסד העבדות" לאור ההסתייגות המוחלטת של העולם החופשי. (באיגרת לתלמידו, ד"ר משה זיידל איגרות הראיה א, 9ט)

מִן הַרְבֵּ קוֹק זָצ"ל קובע כי "העבדות הטבעית" קיימת בכל מצב נתון, בלשונו:

"עצם חוק העבדות הוא חוק טבעי בבני אדם, ואין שום הבדל בין 'העבדות החוקית' (שנוצרה על ידי חוק, כמו קניית עבד בדרכי הקניינים) ל'העבדות הטבעית' (הנוצרת בלחץ המציאות, כאשר פועל, דרך משל, משועבד לאדונו).

העבדות החוקית, הבאה מרשותה של תורה, באה לתקן כמה תקלות, שהעבדות הטבעית היא צפויה אליהם. כמו למשל, במציאות של עניים ועשירים - העשירים הם השולטים, והעניים משתעבדים להם בעל כורחם בתורת שכירים, אך באמת הם עבדים בפועל...רק ללא זכויות של עבדים.

"למשל העובדים במכרה הפחמים, שהם נשכרים מרצונם, הרי הם עבדים לאדוניהם, ובוודאי חלק האנשים שהם צריכים להיות שפלים במצבם, לולא הרישעה ששלטה כל כך בליבות בני אדם, עד כדי רמיסת משפט, אם היו עבדים קנויים בקניין כסף, מצבם היה אז טוב יותר".

הוא ממשיך ואומר:

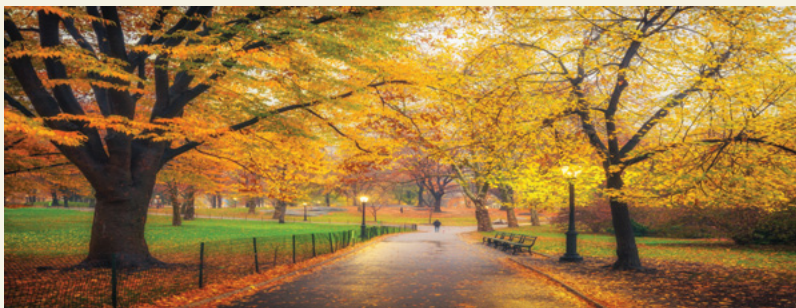
"כי עכשיו אנחנו צריכים להערות מוסריות לדאוג בעד חיי העובדים, החומרי והמוסרי, והעשיר שלבו אטום לכל צדק ומוסר, ויותר נוה לו שבמנהרה יחסר אור ואויר... רק שלא יוציא מכיסו עשירות אלפים שקלים לכונן את המנהרה במצב יותר טוב. ואם לפעמים תיפול מכרה, ויקברו חיים עובדיה, לא ישים על לב, כי ימצא עבדים אחרים נשכרים".

לא כן היה הדבר אילו היו העבדים היו קנויים ורשמיים והם שלו, על פי חוק עבדות מסודרת ורשמית, שהעבדים המה קניין כספו של אדוניהם, והדאגה לאושרם תהיה שווה לדאגה להוננו, 'כי כספו הוא'. ועל פי חוקי התורה היה האדון חייב לדאוג לעבדיו, ופעמים יותר ממה שדואג לעצמו, כדברי חז"ל, "כל הקונה עבד כקונה אדון לעצמו" - "אז היו באמת העובדים הדלים הללו מאושרים וצפויים לעתיד יותר טוב".

למסקנתו, התורה שמגמתה לרומם את רוח האדם ולקרבו אל דרכי הבורא, הדריכה אותנו בחוקים של עבדות, כל זמן שהעבדות הטבעית מוכרחת להיות נוהגת בחברה האנושית, וביססה את מעמד העבדות החוקית שתהיה לטובה.

דרך גילוי הטוב האלוקי באדם ובעולם

הרב שלמה לוי

אורות התחיה משנה א

העולם, הוא נשמת העולם, הוא אשר נותן לו חיים וקיום. כאשר האדם חי על פי ההשקפה הזו, הוא מתמלא דבקות, אהבה ושמחה כלפי רבש"ע ומתוך כך מגיע ליראת הרוממות כלפי הקב"ה.

"ויהיה הנעם של האהבה האלהית עם יראת-רוממות מתוקה ומתקנת"

הכרה המתוקה זאת אשר יודעת שהאלוהות אינה עומדת בסתירה לחיים אלא מקדשת ומרוממות אותם, היא המביאה את האנושות לחיים מלאי אושר ויושר. מתוך ההבנה שהאידיאליים האלוהיים טמונים בנו ואנו אלה הצריכים להוציא אותם מהכח אל הפועל, תפיסת חיים זו היא פרי עמל ויגיעה.

גילוי הטוב האלוקי באדם

האדם היחידי יכול לבוא לידי הכרה זו ע"י ההעמקה בצד המוסרי, דרך ההבנה השכלית הפשוטה של הריחוק מהרע והדומה לו. המוסר הינו תכונת נפש פנימית עדינה המבקשת את הטוב, מוסריות זו תבקש את הטבת אורחות החיים ותיקונם. המוסר נובע מידיעת התכונות האלוהיות אשר ביסודם טמונים בתוכנו, ומההכרה שיש להדמות אליהן. כך מתבאר הדבר במדרש (ילק"ש בשלח) "אבא שאול אומר נדמה (=הידמה) לו, מה הוא חנון ורחום אף

בחי היחיד קל הדבר לבוא לידי מדה זו, על-ידי הטבת המוסר המעשי והשכלי ועל-ידי העלאת אור הדעת בכלל. כשהאפי האנושי מתייחס בסימפתיה אל הנשגב, אל הטוב המחלט, בשכל ובחיים, מיד ההכרה הזאת הנשמטית של האלהות מתאחזת בו ופה, נקלטת בכל רעיונותיו ומתמזגת עם כל חושיו ורגשותיו לעדנם. האורגן הקבוצי, שלו יש פסיכולוגיה מיוחדת, אם גם הוא יהיה בעמק עמקו נוטה לסימפתיה מוסרית עליונה, ואהבת הטוב האצילי תהיה תקוקה ופה בעצם טבעה, על-פי בחירתה או על כל פנים על-פי מורשת אבות שלה, אז תתפלא ופה בקרב האמה גם כן ההכרה הזאת הנשמטית, ויהיה הנעם של האהבה האלהית עם יראת-רוממות מתוקה ומתקנת שרוי בכללות האמה ומישר את כל דרכיה.

יחס העניין האלוקי הקיים באדם ובעולם

הרב זצ"ל מלמד אותנו את היחס הנכון והאמיתי בין "העניין האלוהי" ובין האדם והעולם בכללותו.

היחס ביניהם, בין האדם לעניין האלוהי ובין העולם לעניין האלוהי, הוא הינו יחס הגוף והנשמה, כשם שהנשמה מחייה את האדם כך הקב"ה מחייה את ההוויה כולה, נשמת העולם ומקור חייה. אין בין הגוף ובין הנשמה ניגוד או התרסה, הנשמה מאירה ומחייה בכוחה את קומת הגוף, כך, הקב"ה מחייה ומהווה את

היו ידועים לנו בדורות קדמונים: "שר האומה", "מלאך האומה", "נשמת האומה", עם הוא פחות אנושי ויותר אלוהי. הפסיכולוגיה הציבורית של כל עם היא הצד האלוהי שבו" (שיחות הרב צבי יהודה)

אומה שיש לה סימפטיה לעניין האלוהי, אומה שיש בה אהבה למוסר לצדק ולערכים, אותה שתאהב את הטוב ללא שאלה של תועלת ורווח, אומה שאבותיה לימדה את עומק החיים האלוהיים בעולם הזה. דווקא אומה זו היא שתוכל להכיל ולהכיר ולגלות את הטוב האלוהי הנמצא והמתגלה בעולם, היכולת התחבר אל הטוב האלוהי מתוך ההכרה שהקב"ה הוא נשמת העולם וחיותו, כיחס הנשמה המחיה את הגוף יכול לבא לידי ביטוי דווקא דרך אורגן חיים זה, דרך האומה הישראלית המופיעה עלי ארץ.

הסימפטיה הנשימתית לעניין האלוהי מלמדת אותנו את העוצמה האמונית הטמונה בנו כפרטים וכן כאומה. ככל שנתחבר ונכיר יותר את חלק "האלוה ממעל" שקיים בכל אחד ואחד מאיתנו, כך נוכל להיפגש יותר ויותר עם ריבוננו של עולם שהוא אבינו מלכנו.

לעומת השקפה זו, נמצאת ההשקפה הדתית הרואה בכורא "אל זר" או גם אכזר, השקפה התופסת את האל כמי שאינו מטיב ואוהב את בראיו. בעוד שהקב"ה הוא טוב ומטיב לכל

"יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים".

"יבוא טוב", זה משה, דְּכָתִיב: (שמות ב) "וַתֵּרָא אֶתֹּךְ כִּי טוֹב הוּא".

"ויקבל טוב", זו תורה, דְּכָתִיב: (משלי ד) "כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּנִי לָכֶם תּוֹרָתִי אֶל תֵּעֲזֹבוּ".

'מטוב', זה הקדוש ברוך הוא, שְׁנֵאמַר: (תהלים קמה) "טוב ה' לכל".

'לטובים', אלו ישראל, דְּכָתִיב: (שם קכה) "הִיטִיבָה ה' לטובים".

אתה תהא חנון ורחום", ההידמות לכורא עולם וההליכה בדרכיו הם אלה הדרכים להגיע לידי גילוי המוסר הטבעי הטמון בתוכנו. הרב זצ"ל באורות הקודש מבאר את החיבור בין ידיעות המוסר והמעשים הנובעים מהם וכן את ההשכלה התלויה בהם:

"המוסר הולך ומסתעף ומתפרט לפי בינתו של אדם ולימודיו, לפי גורלו וקבלותיו, וכל מה שהיסוד שעל ידו המוסר מתפרט הוא יותר חזק, השפעתו הולכת בצורה יותר חזקה, בהיחש שיש בין קשר המעשים לתכונה המוסרית הכוללת".

כשהאופי האנושי מתייחס בסימפטיה, באהדה, בהערכה ובכבוד, אל הטוב האלוהי המתגלה בעולם, כך האדם בכלל מתמלא ומגלה יותר ויותר מהאור האלוהי החי בקרבנו, וקולט את התפיסה האלוהית הנכונה והאמתית. ההכרה הנשמטית שהתגלתה אליו דרך השקפתו וחיי המוסר אלוקיים שפיתח בקרבו מאירה אותו והוא, האדם, ממלא אותה בהכרה עליונה: "ואתה מחייה את כולם", כל רגשותיו וחושיו מתמלאים מהאור האלוהי החי בקרבנו ובעולם.

גילוי הטוב האלוהי באומה

המבנה הנפשי, הפרטי, האישי של האדם, שונה מהמבנה הציבורי הכללי, המבנה הכללי הינו אורגני, משפיע ומושפע באופן קולקטיבי. לכל אומה יש את המבנה הפנימי שלה,

כך מתאר זאת רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל:

"שני יהודים הם שביססו את הפסיכולוגיה הציבורית לפני כמאה שנה, משה לצרוס שהיה פרופסור בברלין ויחד עמו גיסו, הרמן חיים שטיינל. הפסיכולוגיה הציבורית העוסקת בברור האופי, התכונות והגוונים המיוחדים הקיימים בכל עם, היא בימינו מדע ידוע ומקובל. אמת זו אינה חדשה אצלנו, והדברים כבר

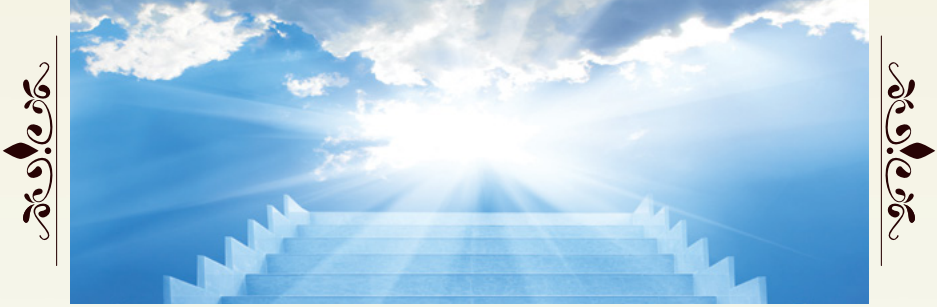
"השאיפה של הבאת שלום בעולם,
היא שאיפתם של ישראל מעולם,
זאת היא פנימיות הנשמה של ישראל
...[1] המה הנביאים אשר ניבאו לקץ הימים,
לאושר האדם, ולשלום העולמים..."

דעת הקודש ממקור החיים

מערכת חכמת הקודש

פרק ב, חלק א, אורות הקודש

אלדד פרי

(אפיסטמולוגיה). עוד נרחיב בכך אי"ה במקומות שונים, אך לעת עתה ראוי להדגיש שתי נקודות. הפילוסוף רנה דקארט (1596-1650) היה חלוץ הפילוסופים אשר קראו תיגר על קביעותיהם של הפילוסופים היוונים שקדמו לו כמעט באלפיים שנה, ובראשם אפלטון ואריסטו.

בעוד אלה דיברו על "תורת היש", היינו קבעו מה אנו פוגשים בתודעתנו, קבע דקארט כי אין אנו יכולים לדעת אם מה שאנו פוגשים בתודעתנו הוא אמת. מבחינת אריסטו, כשאני רואה סוס, אני פוגש עצם שיש לו מציאות אמיתית והוא משתקף בתודעתי כפי שהוא באמת. יש מקום לדון בתכונותיו, באסתטיקה שלו ובמשמעויות נוספות, אך אני פוגש את המציאות.

דקארט הטיל ספק בכל הקיום, כולל בחוקי הלוגיקה ובקיומו שלו (ראו פרק ראשון לסיפרו "הגיונות על הפילוסופיה הראשונית").

חשיבה זו יצרה אבחנה חדשה בין השאלה "מה קיים באמת?" לבין- "מה אני יכול לדעת על הקיים? ככל ואני יכול...". מאז, עוסקת בכך הפילוסופיה ללא הפסקה.

הנקודה השנייה, היא תחנת ביניים שנוצרה על ידי עמנואל קאנט (1724-1804) בהבחנתו בין

בפרק הקודם הגדיר הרב זצ"ל בהגדרה כללית וראשונית מהי חוכמת הקודש. הגדרה זו תלך ותתבהר ללומד עם העמקת העיון בפרקים הבאים. ראינו מהו ההבדל שבין חכמת הקודש לבין שאר חכמות עולם. יש לזכור כי כל החוכמות כלולות בחכמת הקודש, אולם כל חכמה כשלעצמה היא קטועה ממקורה ועוסקת בתחום צר אחד בלבד ממארג המציאות המוחלטת. כך למשל חכמת המדעים המדויקים עוסקת בתיאור תופעות כפי שהן נקלטות בחושינו. כעת, עובר הרב (באמצעות עריכת הזהב של הרב הנזיר) להסביר מהו היחס בין המציאות כפי שמשתקפת בחכמת הקודש, לזו שמשתקפת דרך חכמות החול.

"הידיעה מן העולם והמציאות, שבאה מצד החול, אינה עולה אפילו לחלק אחד מני רבבה בערך האמת, לעומת הידיעה העמוקה של העולם והישות בכלל, שבאה מצד הקודש".

תורת ההכרה

על השאלה המסקרנת מה אנו יודעים על הקיום, לרבות על עצמנו אנו, כאחת מהתופעות ביקום, ניתנו תשובות רבות ומגוונות. התחום העוסק בכך בפילוסופיה נקרא "תורת ההכרה"

תורה במילים של הדיוטות ובמעלות יתירות מכל מה שיש בתורה.

אם התורה באה רק לספר את דברי ימי העולם, אפילו אותם שרים של אומות עולם יש ביניהם שחיברו מילים מרשימות יותר. אם כך נלך אחריהם וניצור מהם תורה כדוגמתם.

אלא כל מילות התורה הן מילים עליונות וסודות עליונים. בוא וראה, העולם העליון והעולם התחתון במשקל אחד הם נשקלים. ישראל למטה, כנגד המלאכים למעלה. על המלאכים העליונים נכתב: 'עושה מלאכיו רוחות', בשעה שהם יורדים למטה (לעולם הזה), מתלבשים הם בלבוש של העולם הזה ואם לא היו מתלבשים בלבוש של העולם הזה לא היו יכולים לעמוד בזה העולם והעולם לא היה סובל אותם.

ואם במלאכים כך, התורה שבראה אותם ובראה את כל העולמות וכולם מתקיימים בזכותה, על אחת כמה וכמה. כיוון שירודת היא לזה העולם, אם לא תתלבש בלבושים הללו של העולם הזה לא יכול העולם לסבול את קיומה.

ולכן הסיפור שבתורה לבוש התורה הוא, מי שחושב שזה הלבוש הוא התורה ממש, ולא הדברים שמתחת ללבוש, תיפח רוחו ולא יהיה לו חלק לעולם הבא. בשל כך אמר דוד: 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך'. מה שמתחת ללבוש התורה".

הדברים מזעזעים את הנפש. התורה שקדמה לעולם ומכוחה נוצר העולם, היא למעלה מהמילה הכתובה (ראו פרק המבוא ל-"ראש מילין" של הרב זצ"ל). המילה הכתובה כבר מתארת ירידה ראשונה לעולם של מילים והגבלה. אך גם עולם ראשוני זה גבוה מאוד ואיננו עולם התופעות שאנו פוגשים.

העולם הזה הוא ירידה נוספת שבשבילה צריכה כבר התורה להתחפש. היא צריכה להתלבש ולהסתתר מתחת הלבוש. ממש כמו המלאכים שבאים לעולם הזה. הם חייבים להתגשם ולהיראות אדם, כמו שנאמר אצל אברהם "והנה שלושה אנשים ניצבים עליו" (בראשית יח, ב). נמצא שכל המציאות פה איננה אלא לבוש למציאות האמיתית עד כדי כך שאפילו התורה לבושה בלבוש של העולם הזה.

"העולם כשלעצמו" ("נאומונה", כלשונו) לבין "העולם כפי שהוא נתפס על ידנו" ("פנומנה", כלשונו). את העולם כשלעצמו אין לנו יכולת להכיר אלא את שקולטים החושים שלנו. (על הבחנה זו ראו בספרו "ביקורת התבונה הטהורה").

כבר קדם לו אפלטון בכך שלא ייחס לתופעה הנצפית על ידנו את מלוא האמת, אלא את היותה ביטוי לתופעה נשגבה ממנה ("אידאה", ואין לערבב בין המונח "אידאה" אצל אפלטון לבין זה שאצל דויד יום). גם שפינוזה ולייבניץ קדמו לו בכך.

אולם בעוד האחרונים סבורים שהתופעה הנצפית **קיימת**, מבהיר קאנט כי ייתכן ואין כל תופעה במציאות והכל מתקיים רק בתודעתנו. כאמור, את העולם כשלעצמו אין אנו מכירים ואנו דנים בתופעות כפי שהן נקלטות בתודעתנו.

המציאות מצד הקודש

המתח הזה מוסבר על ידי הרב בפסקה שלעיל. כל המציאות כפי שהיא נקלטת בעינינו באמצעות חכמות החול, איננה אפילו "חלק אחד מיני רבבה" מהמציאות. אנו קולטים רק את התופעות כפי שהן בעולם הזה והן אינן משקפות את המציאות האמיתית אפילו לא ביחס של אחד לעשרת אלפים!

זאת, להבדיל מהמציאות כפי שהיא באה מצד הקודש. בפרק שעבר ראינו כי ההבחנה בין קדש לחול, היא שהקודש הוא מה שבא ישירות ממקור ההויה, שעה שהחול הוא מה שחל על הקודש. חול מלשון חלות. ההסתכלות דרך משקפי החול מאפשרת לראות רק את צד החולין של המציאות, שהוא צד קלוש מאוד ביחס לאמת. ההסתכלות דרך משקפי הקודש, מאפשרת לראות את המציאות כפי שהיא.

הזוהר בפרשת בהעלותך (קנב, ע"א) מביא קטע מהפכני משמו של רבי שמעון בר יוחאי (בתרגום חופשי שלי):

"רבי שמעון אמר, אוי לו לאותו אדם שאומר שהתורה באה להראות לנו סיפורים בעלמא ומילים של הדיוטות, שאם כך, גם אפילו בזמן זה אנו יכולים לחבר

ד', שאל זה נשואות הן עיני כל חי. וזה כל האדם, כל המצוי, כל המוכר והנודע".

זה שהמדע לקח את השם "מדע", מצריך אותנו למצוא שם למדע האמיתי, לא זה הקלוש שרק מתאר תופעות. המדע שכולל את מקור התופעות ומשמעותן. הרב קורא לו: 'הקנין המדעי המוחלט, שהוא דעת ד'.

ההכרה במקוריותה

"וכל עמל העולם ועילויי מדרגותיו הוא מכונן רק כדי שיבא האור העליון של המדעיות להתגלות בשטף מקור אמתו. וכל המוסר הכללי והפרטי, כל הטבת ארחות החיים, אורח הצדקה והישרות בחיי היחיד והכלליות, הכל תלוי הוא ועומד להגיע אל מכוון תמותו, ע"י ההתודעות של ההכרה במקוריותה, שהיא הולכת ומתנשאת לפי אותה המדה שיחשף ההוד של אור החיים שבמקור הקודש, שהוא זוהר האמת, אור ד', מחולל כל".

יש לשים אל לב, כי הרב כולל במונח "מדע" גם את המוסר האישי והכללי. המוסר הינו חלק מתפיסת עולם פילוסופית והוא משתנה ממקום למקום ומעת לעת. לפני פחות ממאתיים שנה היתה מחלוקת מוסרית בין מדינות הצפון בארה"ב לבין מדינות הדרום אם להעביד בפרך ילד בן ארבע עשרה, 16 שעות ביממה, רק משום שצבע עורו שחור, זה אקט מוסרי או לא. הכרעה אמיתית בסוגיה התקבלה רק באמצעות מלחמת אזרחים. מדינות הדרום המובסות לא שינו את דעתן בשל ההפסד במלחמה, הן פשוט נכנעו לחוק הכללי שאסר זאת מאז. כיום, די ברור שמרבית האזרחים בדרום ארה"ב חושבים שעבדות היא דבר לא מוסרי. המוסר הכללי שנכפה לפני 150 שנה הגיע גם אל האדם הפרטי והפך לחלק מאישיותו. בשויץ קיבלו הנשים זכות להצביע רק ב 1971. ברור שמרבית השוויצרים סבורים היום שזה לא מוסרי למנוע מהנשים להצביע בבחירות. "הטבת אורחות החיים" הזו היא תהליך שמכונה אצל הרב: "התעלות העולם" עליו נדבר בהמשך, אולם לעינינו די בהבחנה כי ככל שמתקדמים בתיקון העולם, פוגש העולם אור בהיר יותר של חכמת הקודש, של מקור כל המוסר.

פנימיות התורה

אם כך, כיצד ניתן ללמוד אודות המציאות האמיתית? בשביל כך באה 'חכמת הקודש'. חכמת הקודש היא העיסוק, בין היתר, בפנימיות התורה. הפנימיות הזו חושפת את המציאות כשלעצמה, אותה מציאות שהתופעות הנצפות בה אינן אפילו אחת מיני רבבה מהאמת.

"כי אמתת המציאות והיש הגמור של הכל היא רק בהיות הכל בא מצד ההופעה האלהית, מצד הסתעפות חיים וישות ממקור החיים והיש. שכל מה שמתגלה בתור עולם והויה הוא רק כעין צל קלוש לגבי הישות הטהורה והאדירה שבמקור האלהי. ונמצא שכל ההון המדעי של האדם יעלה ברוממות פאר גדלו רק כשיאצר ויחסן במקור היותו, שהיא דעת ד' ועזו, הכרת הכל מצד מקור הכל".

יש לשים לב כי הרב מדבר על "ישות טהורה ואדירה" והיא איננה האלוה עצמו, אלא היא נמצאת "במקור האלוהי". וכל מה שמתגלה בעולם איננו אלא "צל קלוש" לגבי הישות הטהורה והאדירה הזו.

מהי הישות הזו? בקבלה מכונה הישות הזו "אור אין סוף". כדי שלא יבוא האדם לידי הגשמה כל שהיא חלילה, חייבים להבהיר כי האדם לא יכול לדבר על אלוהים. הדיבור שלנו גשמי והמילים המכילות אותו בנויות מתיאורים גשמיים. משכך, לא ניתן לדבר אודות האלוה, שכן הוא נעדר כל גשמיות שהיא. אם כך במה ניתן לדבר? לפי הפילוסופים היהודים (ובראשם הרס"ג והרמב"ם) ניתן לדבר על דרך השלילה. לפי המקובלים ניתן לדבר על דרך החיוב, אולם על האור האין סופי - שאיננו עצמותו יתברך.

נמצא, אומר הרב, שכל ההון המדעי עוסק בצד הגלוי של המציאות שאיננו מבטא את המציאות. אם כך, מתי יהיה המדע מושלם? כשהוא יכיר את חכמת האמת ויתאים עצמו אליה.

"אז יתישרו כל ההדורים, מצד שרק אז, בהיות הגובה העליון של המדע מתגלה, יחש המדע נערך בטבעו. וכל זמן שהעולם מתגלה רק על ידי צלליו הכהים, שהם השערת הכרתו מצד צבעיו הבודדים והכרותיו החצוניות, כלא נחשב, לעומת הקנין המדעי המוחלט, שהוא דעת ד', המתבלט ע"י דעת העולם בתור פועל

סגולה ולאומיות (חלק ג)

הרב אורי שרקי

מכונה בתורה בלעם בן בעור, אבל חז"ל אומרים (סנהדרין קה, א): "בעור... הוא לבן הארמי".

ההתנגדות הבסיסית לנבדלות גורמת לכך, כי כאשר עם ישראל עומד להופיע על במת ההיסטוריה, ברגע האחרון, מופיעה דמות המנסה למנוע זאת. וכך דרשו חז"ל בהגדה של פסח:

מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו? שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן ביקש לעקור את הכל.

גם לאחר מלחמת סיחון, כאשר האומה הישראלית מופיעה בזירה הפוליטית של האנושות, מנסה בלעם ברגע האחרון לעצור זאת. הופעתה של אומה זו על הבמה ההיסטורית משנה את כללי המשחק. ניתן לומר שהיא אפילו מסוכנת ולכן יש ניסיון לבטלה.

כמו כן, יש ניסיון מסוג אחר, הניסיון של פרעה: "פרעה לא גזר אלא על הזכרים". כלומר להופעה של עם ישראל יש שתי צורות התנגדות. אחת מהותית מאוד, כזו המנסה להשמיד את האומה, למנוע לחלוטין את הופעתה; והשנייה, ניסיון להחליף את האומה, כשם שניסה פרעה שגזר להרוג את כל הזכרים ולהשאיר את כל הבנות. למעשה מדובר כאן בשתי גזירות: גזירה רעה ראשונה, "כָּל-הַבֶּן הַיְלֹד הַיְאִרָה תִּשְׁלַיְכֶהוּ" (שמות א, כב) והגזירה הרעה השנייה, "וְכָל-הַבֶּת, תִּחְיֶינָה" (שם) - במטרה שהבנות תינשאנה בכוא העת למצרים, והצאצאים שייולדו, למרות שיהיו לפי ההלכה יהודים, זהותם תהיה מצרית - כלומר: מצרים תהפוך להיות עם הסגולה. היה זה ניסיון להשתמש בכוח היוצר, בבנות האומה,

אופנים שונים של התנגדות
להופעת העם הנבדל

לעיתים לבוא אומות שלימות תצטרפנה ותהיינה עם לד', בדיוק כפי שאנחנו עם ד'. ומה היא איתנו? אנחנו - נהפוך להיות ככהנים: "וְאַתֶּם כִּהְנִי ד' תִּקְרְאוּ" (ישעיהו סא, n). והכהנים בעם ישראל - הם יעלו למדרגת כהן גדול, כמבואר בספר יחזקאל, ואילו הכהן הגדול - הוא יהיה כמלאך ד'. ניתן לומר כי כאן ישנה תוכנית ארוכת טווח של עילוי המציאות, כתחליף להומניזם המרדד, המאחד כלפי מטה. כדי שהאנושות תהיה בעלייה מתמדת חייב להישמר הפרש מתחים, כי ברגע שיש השתוות, העלייה נעצרת.

ואולם, הדברים אינם פשוטים; הם יוצרים התנגדויות. ההתנגדות הבסיסית במקורה הגיעה מצד אברהם, ועוד יותר מצד אחיו נחור, שפיתח מסורת מקבילה למסורת הישראלית, כזו המנסה לבטל את הנבדלות הזאת. והראיה, יש לנחור בן בשם בתואל הארמי, וגם בנו של בתואל נקרא לבן הארמי, אף שנחור ואשתו, האחיון והאחיינית של אברהם, אינם ארמים; הם צאצאיו של תרח שהיה עברי. מכאן אנו למדים שיש ענף במשפחה העברית שמחליט לאמץ את התרבות הארמית, כלומר ליצור קהילות ומרכזי קדושה בתוך תרבות אחרת. ארם היא 'אופציה קוסמופוליטית' לזהות היהודית. ניתן לייחס זאת במידה מסוימת לסירוב של נחור לקבל את הרעיון של עם נבדל, והמגמה הזו ממשיכה גם דרך בנו של לבן, בלעם, שאמנם

כמו כל דת, שייכות האדם אליה נמדדת באופן עקרוני בפרמטר של אמונה ולא בפרמטר לאומי. האמונה היא דבר בחירי, ומכאן שהיהדות אינה פועלת כדת אלא פועלת באופן לאומי; והאדם שייך לאומה באופן כפוי.

כדי להעמיק, נתבונן בדברי מרן הרב קוק באגרת תקנ"ה (איגרות הראיה, ב) באגרת ארוכה זו מתכתב הרב עם אחד מגדולי מתנגדיו, המכונה 'הרידב"ז' (הרב יעקב דוד בן זאב ולובסקי). הרידב"ז בא בטענות אל הרב קוק על כך שהוא מתיידד עם החלוצים החילוניים שבנו את ארץ ישראל בתקופת הטורקים. לדעתו יש להתפלל עליהם שיושמדו - ש"במהרה יאבדו", כפי שנאמר ב'ברכת המינים'; שהרי אותם חלוצים עזבו את התורה והמצוות וביזו את הדת, לפיכך הם בכלל המינים שיש להתפלל עליהם שיושמדו! בהמשך איגרתו תוהה הרידב"ז כיצד מתחבר הרב עמם. ועל כך עונה לו הרב קוק (שם, אגרות הראיה, ב):

"ידע הדרת גאונו, ששני דברים עיקריים ישנם שהם יחד בונים קדושת ישראל וההתקשרות האלהית עמהם. האחד הוא סגולה",

עם ישראל הוא קדוש משתי סיבות. הסיבה הראשונה היא בשל היותו **עם סגולה**, והרב מבאר מהי הסגולה:

כלומר טבע הקדושה שבנשמת ישראל מירושת אבות, כאמור: **"לא בצדקתך וגו'"** "רק באבותיך חשק ד' לאהבה אותם ויבחר בזרעם אחריהם", "והייתם לי סגולה מכל העמים"; **הסגולה הוא כוח קדוש פנימי מונח בטבע-הנפש ברצון ד', כמו טבע כל דבר מהמציאות, שאי-אפשר לו להשתנות כלל, "כי הוא אמר ויהי", "ויעמידם לעד לעולם".**

לאמור: עם ישראל קדוש מאז האבות. כל יהודי נולד קדוש מבלי שיעשה דבר, זהו ייחוסו וזו מהותו. יש בו סגולה - "כמו טבע כל דבר במציאות", וכאן מדובר על טבע רוחני.

[והדבר] והשני הוא עניין-בחירה, זה תלוי במעשה הטוב ובתלמוד-תורה.

כאשר עם ישראל עושה מעשים טובים, מקיים מצוות ולומד תורה, הוא קונה לעצמו קדושה נוספת - את הקדושה הבחירית, קדושה התלויה בבחירה.

נשאלת השאלה מה גדול יותר, החלק של הסגולה או החלק הבחירי?

כדי להפרות את מצרים כך שתהפוך לאומה שטיטול את התפקיד של ישראל.

אם כן, ישנם אופנים שונים של תגובה להופעתו של עם ישראל על במת ההיסטוריה. שלושה דורות נדרשו להולדת האומה הישראלית - אברהם, יצחק ויעקב - ובשלושתם מצאנו שבעה אופנים של התנגדות: כנגד אברהם יש מי שמנסה להרוג אותו - נמרוד, ויש מי שמנסה להחליף אותו, הלוא הוא לוט. את יצחק מנסה להרוג אבימלך, וישמעאל מנסה להחליפו. כנגד יעקב, לבן מנסה להורגו, ועשו להחליפו. אלו שישה אופנים של התנגדות, והאופן השביעי הוא עמלק - שמנסה גם להורגו וגם להחליפו.

התנגדות הנצרות לעם הנבחר

לניסיונות הללו היו גלגולים רבים במהלך ההיסטוריה. הגלגול הידוע יותר הוא הנצרות. פאולוס, מייסד הנצרות, רצה לפתור את בעיית התסכול שחוותה האנושות מעצם הידיעה שהסגולה נמצאת במקום אחר, ומכאן הביטוי המפורסם שלו: "לא יהודי ולא יווני". הוא פתר את הבעיה על ידי הכחשת קיומה. זה היה ניסיונה של הנצרות, שמקורו בלבן הארמי, לסלק את עם ישראל מעל במת ההיסטוריה.

הנצרות אם כן, פועלת כמו לבן. נאמר בספר בראשית, **"פי רִאִיתִי אֵת כָּל-אֲשֶׁר לָבֵן עָשָׂה לָךְ"** (לא, יב), כך אומר המלאך ליעקב בחלום. מה עשה לבן? לקח לעצמו את העקודים, נקודים וברודים. לבן ביקש לקחת את כל מה שיש בו כתם על גבי הלכן; הוא רצה למחוק את השחור. לפי המקובלים, לבן זה האין סוף. 'אור האין סוף' מונע מהנברא להתבלט, ולכן הפתרון הוא צמצום: הופעת הכתב, האותיות, היא הבלטת הפרטיות על גבי הרקע של ביטול כל הבדל. העקודים, נקודים וברודים, על פי הקבלה, אלו העולמות העליונים הבוקעים מתוך האין סוף.

קדושה סגולית וקדושה בחירית

עתה נינסק קצת יותר לעומק הדברים, ונברר כיצד הסגולה של עם ישראל באה לידי ביטוי הלכה למעשה. לפי ההלכה- כל יהודי, ללא הבחנה עד כמה הוא 'מקולקל', נחשב וקרוי 'יהודי'. אילו היהדות הייתה דת, לא ניתן היה לקבוע זאת, שכן

מהו תוכן הסגולה?

כאמור, על פי מרן הרב קוק הסגולה - היא כוח פנימי קדוש: 'כמו טבע כל דבר שבמציאות'. אבל מהו התוכן? על כך עונה רבי יהודה הלוי בספר 'הכוזרי' (מאמר שני, פסקה לה-לו):

אמר הכוזרי, ואיך יתכן לראות את הפרק הזה כמשל לישראל?

"הפרק הזה" - הכוונה לספר ישעיהו (פרקים נב-נג) בפרשת ישכיל עבדי. פרשה המתארת את עבד ד' כאדם הסובל עבור כולם. לפי הסברה הנוצרית ישעיהו התכוון ל'אותו האיש' - ישו, שייסוריו נועדו לכפר על חטאי העולם כולו. רבי יהודה הלוי שם כפי החבר שהדבר אינו זה נכון. פרשת 'ישכיל עבדי' מדברת על עם ישראל הסובל עבור כל האנושות. ועל כך תמיהה הכוזרי:

והלא נאמר שם 'אכן חלייני הוא נשא' ואילו ישראל לא מצאם הסבל אשר מצאם כי אם מחמת עוונותיהם הם.

לאמור המלך הכוזרי שואל: ישעיהו הנביא מתאר אדם הסובל בגלל עבירותיהם של אחרים, ואילו עם ישראל, אמנם סובל, אבל לא בגלל עבירות הזולת אלא משום עבירותיו שלו. כיצד ניתן להסביר שפרשת 'ישכיל עבדי' אינה עוסקת באדם מסוים אלא בעם ישראל?

אמר החבר: כי 'ישראל באמות הם בבחינת הלב באברים' - שהוא כבד חלאים מכלם ורב בריאות מכלם:

והוא ממשיך ומבאר את דבריו: גוף בלי לב אינו יכול לחיות. ובאותה מידה גם לב ללא גוף הוא חסר משמעות. ישראל הם כמו הלב באיברים. תפיסת היהדות היא אורגנית: מכלול העמים כולו, לאורך כל הדורות, מורכב מאיברים של הזהות האנושית. במרכז של האנושות נמצא עם שהוא הלב - והלב הזה סובל משום שהגוף חולה. האנושות כולה, שהיא הגוף, חולה וסובלת. אבל עם ישראל הוא גם "כבד חלאים" וגם "רב בריאות", שכן מחד, אם הלב קצת נגוע הוא מת, ומאידך, הלב מסוגל לסבול את כל צרותיו של הגוף ולהחיותו, גם כאשר הוא חולה. ישנן אפוא שתי בחינות באומה הישראלית:

עם ישראל מהווה כמין 'מרכזייה של הרוח האנושית'. אין פלא אפוא שבכל תחום שנלמד בעולם - פילוסופיה, דת, מיסטיקה, מדעי המדינה, כלכלה וכו' - תמיד תישמע הטענה שרעיון זה או אחר מצוי ביהדות. וכן, היהדות היא קומוניסטית, היהדות היא קפיטליסטית; היהדות היא נוצרית ומוסלמית; היא גזענית וגם הומניסטית. ניתן לומר שהיהדות היא מעין אספקלריא של האנושות כולה.

החלק של הסגולה הוא הרבה, באין ערוך כלל, יותר גדול וקדוש מהחלק התלוי בבחירה, אלא שבירת כרותה היא, שהסגולה הפנימית לא תתגלה בזמן הזה כי אם לפי אותה המידה שהבחירה מסייעה את גילוייה, על כן הכל תלוי לפי רוב המעשה וקדושה האמונה ותלמוד-תורה.

יהודי המתנהג באופן פסול מפסיד בשני הדברים: ראשית, אינו מקבל קדושה בחירות, וכמו כן, הקדושה הסגולית שבתוכו, אף שאינה תלויה בו, לא מתגלה ונשארת גנוזה. אבל אם הוא מתנהג כראוי, הרווח שלו כפול: יש לו קדושה בחירות, שזכה לה על ידי מעשיו, וקדושתו הסגולית - מתגלה.

עתה מוסיף הרב דבר חידוש:

והשם יתברך, הנוהג בחסדו בכל דור, מסדר הוא את סדרי הנשמות הצריכות להופיע בעולם: לפעמים כח הבחירה מתגבר וכח הסגולה עומד במצב ההעלם ואינו ניכר, ולפעמים כח הסגולה מתגבר וכח הבחירה עומד במצב הנעלם.

ישנן תקופות בהיסטוריה שבהן הסגולה חשובה יותר, ובתקופות אחרות דווקא הבחירה היא הגורם המכריע, ובלשונו:

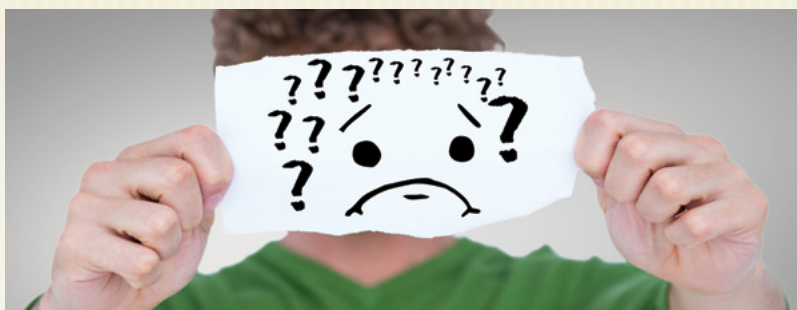
וכל עיקרה של ברית אבות, שאיננו פוסק אפילו כשתמה כבר זכות אבות, הוא בא מכח הסגולה. ובעיקבא דמשיחא [כלומר בימינו] מתגבר ביותר כח הסגולה, שהוא תוכן "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה", כלומר לא מצד הבחירה שהיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה על ידי זכירת חסדי אבות.

הרב מתייחס כאן לנושא המופיע במסכת שבת (דף נהא) והיא השאלה אם נסתיימה 'זכות ואבות' או לא נסתיימה. ישנה אם כן תמימות דעים בתלמוד על כך שזכות האבות תמה מזמן: עם ישראל 'משך מהחשבון' יתר על המידה וזכות זו נגמרה. הוויכוח שם הוא בשאלה מתי קרה הדבר - בזמן המדבר, בימי חזקיהו מלך יהודה או בימיו של צדקיהו מלך יהודה. ומובאים שם כמה תאריכים לצורך העניין. אם כן, המחלוקת בתלמוד היא לגבי הזמנים, אבל מוסכם על הכל שזכות האבות הסתיימה!

בתוספות שם מעירים בשם רבנו תם, שאמנם זכות האבות תמה, אבל ברית אבות לא תמה. זכות באה מכוחו של האדם. האבות היו ענקיים - אבל גם כוחו של אדם ענק נגמר בזמן מסויים מה שאין כן ה'ברית', אשר באה מהאלוה! חד-צדדית, ונצחית, שכן היא באה מאלוהי הנצח. **ברית אבות, אם כן, לא תמה!**

העצבות המכלה

יובל פרוינד

לבן, שרואה במצב השבור מצב סופי. עצבות המרופפת כל מאמץ ומאמצת תפיסת עולם שטנית, הרסנית.

לעצבות הזו אין שורש. היא לא מחפשת טעם בעצמה. היא לא מנסה לצמוח מתוך ייסוריה. כל מה שהיא רוצה זה להתפרק, ליפול, להיבלע. לחדול, לשנוא, להאשים.

שְׁנוּאָה היא העצבות, מִפְּנֵי שֶׁהיא נֹכֶעֶת מִמְקוֹר הַיּוֹתֵר מִשְׁחַת שְׂבֻדָּעוֹת וּבְרָגָשׁוֹת... הַמַּחְשָׁבָה שֶׁהָאִשֵּׁר תִּלְוִי בְּמָה שֶׁהוּא חוֹץ לִיכְלָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, מִמָּה שֶׁהוּא חוֹץ לְהוֹיֵתוֹ, וְחוֹץ לְרִצּוֹנוֹ, מִחֲשָׁבֶת פְּגוּל הוּא, רִשְׁעוֹת וְסִכְלוּת הִיא מִרְפַּדָּת (אורות הקודש ג, קה)

המעבר בין העצבות החיובית לזו השלילית הוא הרגע בו האדם מכריע כי לרצונו שלו כבר אין תוחלת. כאשר הוא ניצב מול הקושי והחסרון ובוחר לחפש את המענה במקום אחר. מחוץ להויותו. זו המחשבה המפקירה אשר הופכת את העצבות ממרכיב פנימי של התפתחות, מדקירה המחייבת ומותחת את האישיות - לחוסר אונים מיואש. לקביעה נחרצת של האדם, שאין ביכולתו לעשות דבר ולכן האחראי לגורלו הוא גורם חיצוני כלשהו - ועד שגורם זה לא יגיע נותר רק להתבוסס בבוץ.

באותה פיסקה מזהה מרן הרב קוק זצ"ל את הכוח הארסי של אותה מחשבה - בכך שהיא נועצת את המודעות בדבר אחד - ב"תקיעה" המעשית, ברגש העכשווי. בעוד שהנפש רחבה יותר מכל התבטאות שלה במציאות ולכן יש בה

שתי מיני 'עצבויות'

ואחר הדברים הללו - איך עובדים עם העצבות השורפת? איך 'משחקים באש' בלי להיכוות? כיצד ניתן לקבל את הקולות המדכאים מבלי שנשבים בקסמם המלנכולי ושומעים רק אותם?

מבלי שצוללים אל התהומות וטובעים במלכודות החידלון הפזורות בכל עבר?!

צריך ללמוד להבדיל בין שתי תהומות תאומות - **העצבות הממיתה והעצבות המחייבה**. אל הצד המחייבה והמפרה שבריקנות כבר התייחסנו לא מעט, דומה כי זה המקום לשרטט את דיוקנה של העצבות המכלה, זו המושכת את הנפש אל 'חור שחור' שלא שבים ממנו:

כָּל הַמְדוּת אֶפְשֵׁר לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁישׁ לָהֶן שֵׁרֶשׁ בְּקִדְשָׁהּ, חוֹץ מִהָעֲצוּבוֹת שֶׁאֵין לָהֶן שֵׁרֶשׁ כָּלָל, כִּי "עֵז וְחִדְוָה בְּמִקְוֵמוֹ". (אורות הקודש ג, רמג)

המידות הן עולם הרגשות של האדם. כדרך של רגשות לעיתים הן קיצוניות וסוערות, פראיות ומבולבלות. מצב זה עדיין לא הופך אותן באופן קבוע-מהותי למידות רעות. תמיד ניתן למצוא את נקודת המשמעות שלהן - ולהכווין את ההתרגשות כלפיה. זו 'עבודת המידות' - לזהות את המידה הנכונה - לעוצמת החיים המתפרצת.

אולם ישנה מידה שהיא שלילית באופן עקרוני. אנטי-מידה. **זו העצבות**. לא הדכדוך והריקנות שמחייבים את כניסת האוויר החדש אלא עצבות כזו הסותמת את הגולל. עצבות המניפה דגל

לעצמו מה אין הוא רואה עכשיו ובכל זאת - הדבר נוכח. כאשר המצב טוב, להיזכר בימי הרעה. לא כדי להשבית את השמחה - כדי לווסת אותה. כדי לא ליפול לשאננות המעוורת ולשיכרון הכוח. ובאותה מידה בדיוק, כשהמצב גרוע - לחוש את המקומות החזקים בנפש. אשר בעוד תקופה קצרה, כאשר יעבור זעם, יוצצו ויתגלו שוב.

כאשר האדם מתרגל לתפיסה רחבה של עצמו. לבחון את עצמו לא רק במבט של ההווה. הוא לא מתערער בנקל ובמקביל גם לא מסתנוור בקלות. הוא לא מדלג על ההווה. הוא חי בהווה מתמשך האוסף את ימיו עד לנקודת הזמן הנוכחית. מבט כזה מסוגל לראות במעבר הנפשי החד שבין עצבות מדוכדכת לשמחה מענגת תנועה אחת שלמה.

אדם מודע יכול אף להתכונן לקראת השלב ההפכי. לפתח עירנות לרגעי החילוף ובכך לקבל אותם יותר נכון, וגם להכין צידה לדרך בטרם נכנסים אליה:

כשהאדם מתכבד בעולם, ולבו דואב בקרבו על מה שהעולם מוטעים בו, יגנוז אותו הדאבון, וישתמש בו (בכבוד המיותר) לשמח בעת אשר יזדמן שיקבל איזה עלבון. (מידות הראיה - כבוד, ה)

פעמים שהעולם גודש את האדם במלוא חפניים של כבוד מלכים. כולם מתרשמים ממנו, כל שבידו מצליח, והתגובות הסביבתיות, כדרך של הבריות, מוגזמות ולפעמים אפילו מופרכות.

מנת הכבוד הזאת נראית בעיני האדם כ"מנת יתר" שעלולה להיות הרסנית ולכן הוא בורח מפניה. נבהל ממנה.

כאן שוב קורא הרב לגייס את מסגרת התמונה השלימה. ידע האדם: כי 'לא לחינם אתה מוצף כרגע בכבוד. יום יבוא ותזדקק לו. יום יגיע ועלבון משפיל יצרוך את לךך ואז תהיה חסר הגנה והכאב והכעס ישטו בך. על כן -קבל את הכבוד. אל תאמין לדבריו עד תום. ובכל זאת - אמש אותו. למנת החום היתירה הזאת עוד תזדקק בלילות קרים...' אותה יתרה תתקזז עם עלבון חריף. נשום את הכבוד אל ריאותיך אבל לא כדי להתמכר אליו עכשיו, אלא כדי לספוג את החיוניות המצויה בו - בשביל העתיד.

איברים שתמיד נותרים משוחררים ובעלי ניידות, כשהמרכזי שבהם הוא הרצון:

הידיעה, שהאדם בהתגלותו בתור בעל רצון, אפיו משתלם כלו בנקודת רצונו דוקא..

כשידיעה זו מתבררת, מיד מוציא האדם את עצמו מלא חדרו, מסלק מפל עצבות.

הוא מכיר שהוא אינו צריך כי אם לאמין את רצונו לטוב, וזה מסור בידו בכל עת ורגע.

לא הכל אבוד. לא הכל לכוד. הרצון ממשיך לנוע. לשאוף, לכסוף, להתגעגע, לחלום. בזה המציאות הקשה לא בהכרח פגעה. יתירה מזאת, ייתכן שהיא אף חיזקה את עוצמת הכמיהה. את זעקת הרצון. לכן המצב אינו מאובן וסגור כפי שלכאורה נדמה לאדם. יש בו תנועה רבה. חבל לתת לאשליית הייאוש לפספס את ה'טעינות' שבנפש. את אימוץ הרצון והבחירה המיוחדת. הם תמיד בנמצא. גם כאשר שום דבר אחר אינו בנמצא.

התמונה השלימה

כדי לא להשתכנע בנקל לייאוש צריך להתכונן לימי הרעב. לא להיות מופתע ומבוהל כשהם מגיעים. למלא את המחסנים קודם לכן. במקומות רבים מדריך מרן הרב קוק זצ"ל לבנות תמונה רחבה של מודעות המסוגלת לאפסן את נקודות החוזק והחולשה במקום אחד. מודעות כזו ספוגה בהכרת האדם שאין בו ברגע נתון רק תכונה אחת. באופן סמוי, אבל מאד ממשי, נמצאים בקרבו תכונות רבות, שגם אם הן נדחקות מעוצמת החוויה המיידית, הן עדיין קיימות, לא פחות ואולי אפילו יותר ממה כרגע סוער על פני השטח.

יש שהצדדים הרעננים אשר להנפש עוברים, ואז מתמלא האדם גודל ועז, ויש שהצדדים השוממים עוברים, ואז לובש הוא חרדות, ורוחו נמוג בקרבו. ההקפה השלמה דורשת היא,

שבעת שעוברים הצדדים המלאים והמיושבים - לא תזוה דעתו.. ובעת ההקפה הקודרת ידע, שעוד מעט וחזיון משמח ומרנן יופיע. ובזה ישתכללו תכונותיו, ומעולם לא תשלט עליו גאוה גסה.. ולא תדוכא נפשו מעוצב חשוך. (אורות הקודש ג, קכא)

מרן הרב קורא לגמישות של התפיסה העצמית, ולהשלמה מתמדת של ההכרה. האדם חייב לספר

על דבר ה"איגרות"

הרב יוחנן פריד

ואשר אותה ביקש הרב צבי יהודה זצ"ל להביע ולהעביר לכל הדורשים והמעמיקים במשנתו של מרן הרב זצ"ל.

בשנת תש"ג (1943) כשמונה שנים אחרי הסתלקותו של הרב זצ"ל, יוצא לאור הכרך הראשון של 'איגרות הראיה' (בתוספת ה' הידיעה) ואכן הרב צבי יהודה זצ"ל מקיים כאן את אשר הקדים והבטיח להוציא לאור בשלימות את כל האיגרות שנשלחו על ידי מרן הרב זצ"ל. איגרות אלו נשלחו ליחידים ולרבים, בענייני הציבור ובהדרכת הפרט, לארגונים ולמוסדות, מושכות וישובים, ועוד ועוד.

תחת הכותרת 'על כל דברי האיגרת' מעמיק הרב צבי יהודה זצ"ל בדברי הסבר מפורטים את חשיבותה של ה'איגרת' בכלל, ושל האיגרות המכונסות בספר זה. (הדברים נכונים כמוכן לשני הכרכים הנוספים).

ואלו הם הדברים:

"האיגרת, כמו תואר הפנים וקצב תנועות הגוף ואבריו וכמו אופן הדיבור וצורת הכתב וסגנונם - מביאה היא לידי התבטאות, גם בנידוניה וגם בסיגנונה, את עצם מהותו של בעליה, ומשמשת ראייה ובירור לכיוונו ולאופיו... ענייניהם אף הם מכוונים ומתאימים אל מעמקי רשות היחיד שבנפש...

בהמשך השורות הוא מתאר את מקורותיהן של האיגרות ומיצר על כך כי רק משנת תרס"ז (1907) 'ענתקו ונשמרו' רוב האיגרות, את אותן ש'נחסרו' הוא מקווה להשיג (והוא רושם מקורות לאיגרות החשובות שטרם הגיע אליהן) ולסדרן בכרכים הבאים. (אם אמנם לא לפי סדר הזמנים)...

יש בדברי ההסבר הרחבים הללו ליבון מופלא של ערכם הסגולי של דברי התורה ודרכי ההנהגה, אותם מוריש מרן הרב זצ"ל, וכמוכן ניתן ללמוד מהם על קשריו של מרן הרב על הנהגת הרבנות ועל אופייה וחזונה.

העוסק במשנתו ובמורשתו של מרן הרב זצ"ל יודע אל-נכון עד כמה יש מקום נכבד חיוני וחשוב באוצר מורשת תורתו שבכתב לכרכי "האיגרות". האיגרות עוסקות במגוון מופלא של עניינים, כלליים ופרטיים, בהם התבטא מרן הרב זצ"ל בעושר ובעומק ענייני ולשוני. מובן הדבר, כי כדי לעיין וללמוד את מאות האיגרות הללו היה צורך לקבצן ולהפיסן יחדיו כ'ספרים'. ואכן, עד עתה זכינו ויצא לאור חלק נכבד מספרים אלו, ועוד חזון למועד בהשלמת המלאכה.

כדי להבין ולרדת לעומק הנושא, יש להקדים מספר עובדות. ולהדגיש כמה מן המאפיינים ב'איגרות' ובתופעתן.

ראשית דבר, ידיעה היסטורית, בבחינת 'חידוש' לאשר לא ידעוהו עד עתה: בשנת תרפ"ג (1923) ומרן הרב זצ"ל כבר מכהן פאר ברבנותו בירושלים, מפרסם בנו הרב צבי יהודה זצ"ל ספר בשם "אגרות ראייה" והוא בלשונו "קבוצת מכתבים" בהוצאת "ירושלים" (כחלק מפעולתה של התנועה אותה ביקש להקים - תנועת "דגל ירושלים")

בהקדמתו, כותב הרב צבי יהודה זצ"ל כי:

"למילוי צורך ודרישה של רבים הוצאתי בזה, מתוך אוצר איגרות הקודש של מרן אבא הרב שליט"א העתידות לצאת לאור בשלימותן את קבוצת המכתבים האלה, שהם בייחוד מפיצי אור ומבררי דרך... (והוא מוסיף כי): "דברים פרטיים, שהיו באיגרות האלה, נשמטו כמעט בכל מקום..."

יתירה מזו: בפתיחת הספר ישנה 'רשימת העניינים המדוברים באיגרות' - שהיא מעין מפתח מפורט של כמה מאות של ראשי פרקים בהיקף מפתיע ובסופו 'רשימה ביבליוגרפית' (להשלמת בירור ענייני האגרות).

אכן, מבלי לפרט כאן את כל הנושאים, די בכך כדי להצביע על החשיבות הרבה הטמונה באיגרות אלו

בכרך השלישי המכיל 238 אגרות נוספות. בשנת ה'תשד"מ (1984) עורך ומוציא לאור הרב יעקב הלוי פילבר שליט"א כרך רביעי של "איגרות הראיה" אשר מכיל את איגרות השנים תרפ"פ-תרפ"ה (1920-1925).

דברי הקדמתו פותחים במלים "מאז נתימנו בהילקח מעיינו עטרת ראשנו, מורנו ורבינו ראש הישיבה הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל נתכפלה חובתינו להמשיך ביתר שאת וכו' (ובהמשכם הוא כותב): נוכל למלא את חסרון שימושה של תורה בלימוד האיגרות..."

מאז נתפרסם הכרך הרביעי הזה, ועד ימים אלו ממש, רבה היא תקוותם של שוחרי ולומדי משנת הרב זצ"ל להשלמת איגרות עשר השנים האחרונות לחיי הרב, לאמור, עד הסתלקותו לגנזי מרומים באלול תרצ"ה.

והנה, בחסדי ד' נתגלה לאחרונה אוצר גדול של כ-400 'העתקי איגרות' בכתב יד אחיד (וישנה השערה מבוססת לזהות המעתיק). בחלקן שייכות איגרות אלו לתקופות חופפות לכרכים שכבר יצאו לאור (קרי: עד שנת תרפ"ה) וחלקן הארי לתקופה מאוחרת יותר משנים אלו.

ציבור לומדי משנת הרב זצ"ל מצפה לעבודה גדולה ויסודית - להוצאתן לאור של איגרות אלו.

בסיומה של סקירה הסטורית זו מן הראוי להדגיש ולהבהיר כי כמובן עיקר עניינו, ערכן וחשיבותן של האיגרות הוא בתוכן ובהעשרת ידיעותינו במורשת מן הרב זצ"ל הלימודית התורנית וההתנהגותית וההנהגתית לפרט ולכלל.

כאמור, ברשימה מדוייקת מפורטים גם אותן איגרות שטרם הגיעו לידי לתכניהן והוא מייחל להשיגן ולצרפן בעתיד. כפי שיוסבר להלן. תקוות כותב השורות הללו, כי אכן נתגשמה תקוותו, לפחות בחלקה. כדלהלן.

במסגרת זו, של "איגרות הראיה" הוציא הרב צבי יהודה לאור בשנת תש"ג שני כרכים ובהם תשלז (1737!) איגרות. ובהמשך, יצא לאור בשנת תשכ"ה (1965) הכרך השלישי המכיל את האיגרות משנים תר"ד-תרע"ט ובסופו 'נספחות' היינו איגרות שנשלחו אל מרן הרב זצ"ל.

טרם שנמשיך בתיאור היסטורי-ביוגרפי זה הקשור לפרסומן של האיגרות, חובה קדושה היא לציין את סיומה של ההקדמה החתומה ביום י' מנחם אב תש"ג (!).

באותן שורות מתאר הרב צבי יהודה זצ"ל בתום מלחמת ההשמד בשנות הרעה האיומה. את "אבדן אלפים ורבבות מאתנו, ובהם ארזי הלבנון, אדירי התורה, צדיקים וטהורים ראשים ומנהיגים, חכמים וסופרים, ספרי תורותינו הכתובים והחיים..."

הוא ממשיך ומקוה כי "בהותיר לנו אלוקי צבאותינו שריד כמעט לפליטה הנשאר בציון והנותר בירושלים, הכתוב לחיים והיה קודש".

דברים יורדים ונוקבים עד תהום מלאי תפילה ותקווה כי אכן נגיע "מתוך מעמקי המחשכים אל מפלאות האור הגדול בגאולת אמת ותקומת עולם...".

נשוב כעת לענייננו: כאמור יוצא לאור בשנת תשכ"ה (1965) הכרך השלישי, וכמעשהו הדייקני והמפורט בשני הכרכים הראשונים כך הוא גם

ישיבת ההסדר-גבוהה ראשון לציון

מצינה אנכא אהצארה אלווא אומדיה!

- לימוד מעמיק
- אווירה משפחתית
- שליחות קהילתית ועשייה
- קולטים משפחות לגרעין
- וכן לכולל אברכים

לפרטים ויצירת קשר: קובי סופר 050-652-7774

חשיבות התרבות הישראלית

איגרת לאקדמיה לאמנות "בצלאל"

הרב ארי שבט

לקחת חלק בשמחתה, תחת אשר השתתף בצערה, הנה גם הוא מסכים: "אות לטובה", הקריזים [=המשבר] עבר בשלום.

עתה התקווה משחקת כי תחיה שושנה, תגדל ותיף, ותייה לגברת בבנות. הבובה אמנם היא השאלה הראשונה, אבל עוד תשאל ותשאל. רוחה וגויתה ילכו הלך וחזק, תדרוש עוד גם מרפא, גם מרק, גם בשר ולחם, גם שלמה, גם שביסים ושהרונים, גם מורה ועט, גם ספר ועבודה, ועוד, ועוד. למראה דברים כאלה יצהלו הכל, הזקן והזקנה יחגרו גיל." (אגרות הראיה א, סימן קנח)

בדרך זו מסביר הרב כי פנייתו של עם ישראל לאמנות, המכונה "שושנה" (שיר השירים ב, ב), היא לא המטרה הסופית של הלאומיות הישראלית, המיועדת להיות "לאור גויים", אך לאחר מחלה קשה [=הגלות], הדרישה מגלה סימני חיים משמחים, שוודאי יגילו כל אוהב-ישראל. כשם שעובדי הרוחה דואגים כשרואים קשיש שמפסיק להקפיד בלבשו, או אשה המפסיקה להתאפר, ואדרכה מעודדים אותם להקפיד בהופעתם החיצונית כדי לחזק את תחושת ערך החיים אצלם. כך הוא גם במישור הלאומי.

לאחר אלפיים שנה בהן הזניחה האומה הישראלית את שפתה, ארצה, צבאה, וכל סממני לאומיותה וחייה החומריים, הרי כשמתעורר הרצון להחיותם, בוודאי ישמח בכך כל אוהב ישראל, ועל כן יש לעודד עתה את האומה ומעשיה אלו.

הרב מבהיר כי במשך הגלות התמקד העם רק בפן הדתי של היהדות, ולכן ישנה תועלת נוספת בחיזוק "בצלאל", היינו - בחיזוק "תורת החיים" של "מלך חפץ בחיים".

"אשר יפתח גם כן את רגש היופי והטהרה, שבני ציון היקרים מוכשרים לו עד מאד, ירומם נפשות רבות ומדוכאות לתת

ייחודי הוא מרן הראי"ה קוק זצ"ל בין גדולי הדור הרואה חשיבות 'מלכתחילה' בתרבות ובאמנות ישראלית. באיגרת אותה שולח מרן הרב קוק זצ"ל לראשי החברה (לימים, ה"אקדמיה") לאמנות ועיצוב "בצלאל" בשנת תרס"ח (1908) כשלוש שנים לאחר שהעלה היוזם, פרופ' בוריס שץ, את הנושא לדיון בקונגרס הציוני השביעי. תמיכתו הנועזת והחדשנית של מרן הרב בנושא זה מעניקה חשיבות וחיוניות לאמנות, כחלק מהתחייה הלאומית. ובלשונו:

"אחד מסימני-התחיה המובהקים היא הפעולה הנכבדה העומדת לצאת מאגודתכם הנכבדה: 'תחיית האמנות והיופי העברי בא'".

ברחבות האופקים של מרן הרב זצ"ל הוא רואה שדרך האמנות "יפתח (העם) את רגש היופי והטהרה, ירומם נפשות רבות ומדוכאות, לתת להן הסתכלות בהירה ומאירה על הדרת החיים". ואז - ממשיל הרב את דעתו באמצעות משל, ובצורה ספרותית נפלאה ומרוממת:

"הילדה הנעימה והאהובה, הבת הנחמדה, שאחרי מחלה ארוכה וממושכת, גם נואשת, אחרי מראה של פנים חורים כסיד, שפתים כמראה התכלת, חם בוער כתנור, סימור ופרפור צמרמורי, הנה פקחה עיניה ותפתח שפתיה הסגורות חותם צר, הידים הקטנות מתנועעות בתנועה של חיים, האצבעות הדקות והצחות הולכות אנה ואנה, הן מבקשות את תפקידן. השפתים נעות, כמעט שבות למראה בשר, וקול כאוב מהן נשמע: "אמא, אמא, הבובה, תני לי הבובה, הבובה החביבה שזה זמן כבר לא ראתיה!". קול ששון וקול שמחה, הכל שמחים, האב והאם, האחים והאחיות, גם הזקן והזקנה שכבר שכחו מרב שנים גם את משחקי הילדות של בניהם.

"שושנה הקטנה מבקשת את הבובה, ב"ה אות לטובה. ודאי כבר חלצתה חמה. גם הרופא הקרוא כאהוב הבית והמשפחה

הרב מסביר על פי הערכים שהוזכרו, כי אין ההלכה פוגמת את אותה אמנות הרצויה ואת חופש הביטוי החיוני, אלא זו מסתפקת בשינויים קלים "לפעמים בנקודה ניכרת אחת היא מבעת את רוחה ומגיעה לחפצה, מבלי לפגום את החופש של כל אוצר מיוחד שברוח האדם... ע"י ידיעות קלות נסיר מכשולים אדירים מדרכנו..." (תשובתו בדעת כהן, ס' סה-סו, בעניין פיצוף האדם באמנות וצילום).

הרב אינו מתריס, אלא דווקא מסביר גם את חשיבות הזהירות מגסות היצרים בתחום זה, בכך ש"נזהרים אנחנו משכרון והפרזה, אפילו מהדברים היותר נשגבים ונעלים..." כדרך הממוצעת בתורה ביחס לכל המידות, דברים המתקבלים על הדעת של כל אדם חושב, ואכן אלו התקבלו בשמחה על ידי ראשי "בצלאל".

להן הסתכלות בהירה ומאירה, על הדרת החיים, הטבע והמלאכה, על כבוד העבודה והחריצות.

כל אלה הנם פרינציפים [=עקרונות] נושאים, הממלאים את נפש כל איש עברי רגשי גיל והדר".

מעבר לרעיון הערכי לכשעצמו, מגלה הרב גם דאגה כנה לאומנים וליישוב הצעיר בארץ ישראל, בדבריו:

"המקצוע החשוב הזה, של האמנות היפה, יוכל באמת להביא ברכה ולפתח שערי פרנסה וכלכלה למשפחות רבות מאחיו היושבים על אדמת הקודש".

אחרי גילוי אהדתו ותמיכתו והבהרתו אלו, מובנת ואף מקובלת היא פנייתו של הרב לבקש ולחזק את אמני "בצלאל", להקפיד בדרישות ההלכה בתחום האמנות, המעוררת שאלות הלכתיות לא פשוטות בנושאי הפיסול, דמויות, הצניעות וכדומה.

בית הרב קוק

'בית הרב' | זאת לראיה (ע"ה)

רח' הרב קוק 9 ירושלים 9131002. טל' 02-623-2560
www.beit-harav.org.il beitharavkook@gmail.com

מוסד תורה ודארת אור

אור לציון

אורות אברהם
מוסיפים אור

רח' גולדה מאיר 7, קומה 1, בית עליאש. נס ציונה
טלפון 052-388-3322 www.orotavraham.com

יוצא לאור ע"י 'אורות אברהם' בשיתוף ישיבת ההסדר והגרעין התורני ראשון לציון 'בית הרב' ירושלים ת"ו

עריכה: הרב יוחנן פריד | עימוד ועיצוב: סטודיו דראור